

Kolektiv autora: Politička ekonomija socijalizma

»RAD« — Beograd, 1966. godine, str. 728.

Vlatko Mileta

Za razliku od ekonomske politike i drugih ekonomskih disciplina radovi u kojima se razmatraju teoretski problemi političke ekonomije socijalizma u našoj ekonomskoj literaturi rijetko su zastupljeni.

U posljednje vrijeme pojačan je interes za ovu aktuelnu problematiku i u vrlo kratkom vremenskom intervalu dobili smo nekoliko značajnih djela u kojima se pokušava dati odgovor na sve složenije fenomene socijalizma.

Politička ekonomija socijalizma je relativno mlada nauka. Svoju naučnu podlogu dobila je tek pred stotinu godina a praktičnu potvrdu još i kasnije, pojavom prve socijalističke zemlje u svijetu. Od tada pa do danas socijalistička praksa obogaćena je nizom novih rješenja, a socijalistički privredni sistemi doživjeli su značajne promjene. Mnoge socijalističke zemlje pošle su specifičnim putevima razvitka i na osnovama vlastitih iskustava došle su do novih spoznaja i zaključaka o teoretskim problemima socijalističkog društva. Iako već u djelima klasika marksizma nailazimo na brojne postavke od kojih se polazi u njenoj razradi, ipak su mnogi njeni pojmovi a i ona sama još uvijek predmet teoretskih rasprava i oprečnih mišljenja.

Međutim, i bez obzira na to zanimanje za ove probleme i krug korisnika koji se iz ličnih pobuda ili u raznim školama interesiraju za teoretske probleme političke ekonomije socijalizma danomice je sve veći, i zbog toga su redaktori i izdavač došli do zaključka da je izdavanje jedne knjige u kojoj će se dati sistematski pregled najosnovnijih problema političke ekonomije socijalizma »i vrlo potrebno i vrlo hitno«, utoliko prije što su ranije štampani tematski slični radovi već odavno rasprodani, a u međuvremenu se nije pojavilo ništa drugo što bi ih zamijenilo.

U »Političkoj ekonomiji socijalizma« obrađeno je petnaest tema, i među njima su i one koje u izgradnji socijalističkog sistema zauzimaju sve značajnije mjesto.

Prvu »Ekonomska doktrina o socijalizmu« i drugu temu »Predmet političke ekonomije socijalizma« napisao je Ivan Maksimović. U napisu »Ekonomska doktrina o socijalizmu« autor daje vrlo iscrpan prikaz osnovnih izvora i glavnih pravaca ekonomske misli o socijalizmu, a u »Predmetu političke ekonomije socijalizma« i svoj stav o ovom još uvijek spornom pitanju. Po njegovom mišljenju predmet političke ekonomije socijalizma »u najopštijem smislu je ekonomska formacija socijalizma. Ona proučava one opšte ekonomske zakone reprodukcije, raspodele, alokacije, razmene i potrošnje koja proizlazi iz različitih tipova socijalističkih ekonomskih odnosa (struktura) i aktivnosti koji nastaju u socijalističkim ekonomskim sistemima na datum istorijskom stupnju njihova razvitka«. Interesantna su i njegova razmatranja o »četiri škole ili četiri koncepcije mišljenja« koja su formirana u odgovoru na temeljno pitanje da li postoje objektivni ekonomski zakoni u socijalizmu i imaju li oni specifičan karakter. Autor ističe da prvu grupu

predstavljaju gledišta da »socijalistička ekonomija nije uopšte podvrgnuta delovanju opštih socioloških zakona. Ova gledišta, ma koliko nam se sada činila neobična i usamljena, imala su zadugo i doskora vrlo jaku naučnu podršku«. U drugu grupu autor ubraja one teoretičare koji su, pozivajući se na tekstove klasika marksizma, negirali postojanje političke ekonomije socijalizma. Ovakav stav najpreciznije je izrazio N. Buharin u svojoj »Ekonomici prijelaznog perioda« i po njemu je kraj kapitalističke robne proizvodnje istovremeno i kraj političke ekonomije. U treću grupu uvrštena su ona shvaćanja koja su značila »svojevrsnu likvidaciju političke ekonomije socijalizma«. Naime, pripadnici ove koncepcije polazili su od teze da klasici marksizma nisu definirali zakone razvitka socijalističkog društva i da su o socijalističkom načinu proizvodnje govorili samo uopćeno. Zbog toga su predmet političke ekonomije socijalizma povezali sa specifičnim zakonima ekonomskog razvitka SSSR-a. Posljednju grupu sačinjavaju one škole i pravci »postklasične građanske i savremene nemarksističke teorije koji ne vide nikakve suštinske razlike u ekonomskoj problematici između kapitalizma i socijalizma, koji polazi od shvatanja da u jednom i drugom sistemu deluju isti ekonomski principi privređivanja, i koji zaključuju iz toga da se ista ekonomska teorija i metodologija mogu mutatis mutandis primeniti na oba sistema.«

O socijalističkim proizvodnim odnosima piše Radivoje Uvalić, a Žarko Bulajić razmatra mjesto i ulogu države u ekonomskoj aktivnosti socijalističkog društva. On s pravom ističe da je nemoguće i u praksi i u teoriji izgraditi socijalistički način proizvodnje i socijalističke društvene odnose na bazi državnog monopola privrede. Put kojim se razrješavaju stare i nove suprotnosti »nije u monopoliziranju privrede od strane države, već u ukidanju svakog državnog monopola, nije u centraliziranju ekonomske političke moći države, već u njenom odumiranju.« Kad na neposredne proizvođače »pređe raspodela društvenog proizvoda, birokratija, umesto gospodarećeg položaja, postaje zavisna od radničke klase i njene ekonomske politike. Od politike radničke klase i svih slojeva neposrednih proizvođača zavisi koliko će, pri raspodeli društvenog proizvoda, biti određeno za lični dohodak činovništva. A to će se vršiti u zavisnosti od stvarnih potreba za činovništvom i administrativnim osobljem. Time se ukida mogućnost prisvajanja jednog dela viška proizvoda od birokratskog sloja.«

O planskoj funkciji društva, karakteristikama planske privrede i problemima sistema planiranja u ekonomskoj teoriji piše Borivoj Jelić u svom prilogu pod naslovom »Planiranje narodne privrede«.

Robna proizvodnja u socijalizmu, njena nužnost i specifična obilježja, kao i problemi koji nastaju u vezi s robnim karakterom socijalističke privrede sadržaj su napisa Aleksandra Vacića »Robna proizvodnja u socijalizmu«.

Zoran Pjanić piše o vrijednosti i cijeni, a Milutin Ćirović o ulozi novca u socijalističkoj privredi.

»Raspodela materijalnih i drugih vrednosti koje stvara socijalističko društvo predstavlja jednu od njegovih najznačajnijih funkcija, utoliko pre što se na taj način ostvaruje vekovna težnja radničke klase i proizvodnih subjekata da oni odlučuju o rezultatima svoga rada« ističe Borisav Jović u prilogu »Raspodela u socijalizmu«. Diskutabilan je stav autora o »izvesnim vizionarski sagledanim odnosima u raspodeli« koja će postojati u budućem socijalističkom društvu a što su nam u svojim djelima ostavili Marx i Engels, mada je tačno da su njihova shvaćanja o raspodjeli »dragocena za razvoj sistema raspodele u svim socijalističkim zemljama.

Momčilo Milisavljević piše o mjestu i ulozi privrednog poduzeća u socijalizmu, a Radmila Stojanović o »Ulozi faktora proizvodnje u socijalističkom privrednom preduzeću«.

»Problemi tehničkog progresa u socijalizmu« i posljedice koje on sobom nosi sadržaj su napisao Dragoljuba Žarkovića.

»Međunarodna podjela rada« od Ljubiše Adamovića i »Metodičke metode u ekonomskoj analizi« od Smiljana Jurina završne su teme u ovoj knjizi.

Na kraju možemo zaključiti da će »Politička ekonomija socijalizma« svojim sadržajem i sistematizacijom kao i marksističkim pozicijama na kojima počiva nesumnjivo pomoći svim zainteresiranim da potpunije sagledaju kompleksnost društvenih odnosa u kojima živimo.

Redaktorima ove knjige treba odati posebno priznanje što su uspjeli »uskладiti« ovoliki broj autora, i što nam je na kraju knjige Dragutin Šoškić dao bibliografiju, imenski i predmetni registar.